

**Oleksandr M. STROKAL,**

Philosophy Doctor (Candidate) in Philology, Assistant Professor of Ukrainian Language and Applied Linguistics Department, Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv; 64/13, Volodymyrska str., 01601, Kyiv, Ukraine; tel.: +38 073 0500630; e-mail: omstrokal@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-9229-2711

**THE VERBALIZATION OF THE COSMOLOGICAL MODEL IN OLEKSIY DOVHYI'S POETRY «LET'S GO TO THE AREA WHERE THE STORKS STILL LIVE...[HODIMTE V KRAY, DE SHCHE ZHYVUT' LELEKY...]»**

**Summary. Purpose:** to analyze the nature of linguistic explication of the ideas of Oleksiy Dovhyi's lyrical hero about the peculiarities of the Universe organization, represented in poetry «Let's go to the area where the storks still live...» [Hodimte v kray, de shche zhyvut' leleky...]. The **object** of the study is Oleksiy Dovhyi's artistic language, presented in the mentioned poetry. The **subject** is the analysis of the features of the lingual reflection by the poet of the gaze of his lyrical hero on the Universe structure. **Methodology:** general scientific methods (descriptive with analysis and synthesis, induction and deduction, classification and systematization); special linguistic methods (conceptual analysis, lingual & poetic analysis). **Finding.** The author deals with a set of theoretical issues related to the study of text as a linguistic and ontological phenomenon. Issues of linguistic communication as a means of forming linguistic and conceptual worldview were also covered. The researcher has substantiated the relevance of such analysis within the anthropocentric paradigm of modern scientific studies. During the research it was found out that the analyzed text presents an image of the lyrical hero's native land, which he perceives as a sacred locus, a certain repository of legends, glory and historical memory. An analysis of the cosmological representations of the poet's lyrical hero revealed that in his worldview the universe has a three-level structure and consists of the UPPER, MIDDLE and LOWER spheres. It was noticed that the image of the UPPER WORLD is represented in the text not by his direct nominations, but indirectly — the poet uses tokens to refer to such higher-level realities as the sun, the dawn, the moon, the bird, etc. The researcher pointed to the significant role of these images for the lyrical hero in the organization of the depicted world. It is revealed that in the lyrical hero's worldview, the above-mentioned spatial level acts as a world of gods relative to the average. This world of gods blesses the earthly world and Ukraine. Explained by the appropriate linguistic constructions, the images of the middle world are used by the poet to shift the focus to such a sign of sacred locus as «fertility». The lexemes-nominations of the images of the lower spatial tier are used by the author to convey the peculiarities of the worldviews of Ukrainians and to emphasize their cultural heritage. **Results.** The author of the article pointed out the important role of tree image in the depicted cosmological model. It was noted that the mentioned image was introduced by the poet for the artistic reproduction of the archetypal image of the World Tree, which combines all three spatial tiers and acts as a kind of axis. Thus, it was noted the diversity and at the same time the integrity of the cosmological structure depicted by the poet, whose elements are in constant interaction.

**Key words:** cosmology, the Universe, verbalization, linguistic worldview, Oleksiy Dovhyi's poetry, solar symbols.

*Статтю отримано 04.03.2020 р.*

<http://dx.doi.org/10.18524/2307-4558.2020.33.206504>

UDC [811.161.1+811.512.161]23\*372:161.14:355.257.7 A. Pushkin, S. Ali

**KARAYEL Sevinç,**

Filolojide Doktora Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyat Bölümü; Ardahan Üniversitesi Yenisey Kampüsü, Çamlıçatak Mevkii, Ardahan, 75002, Türkiye; tel.: +90 536 011 0175; e-mail: seva.75@list.ru ; ORCID ID: 0000-0003-4542-5806

**ODABAŞIOĞLU Salman,**

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü; Erzurum Yolu, 4 km, 04100, Merkez, Ağrı, Türkiye; tel.: +90 555 753 0530; e-mail: salmanodabasi@gmail.com ; ORCID ID: 0000-0002-2006-3290

**A. S. PUŞKİN'İN «TUTSAK» VE SABAHATTİN ALİ'NİN «HAPİSHANE ŞARKISI 5» ŞİİRLERİNDE ESARET KAVRAMI**

**Özet. Makalenin amacı** Rus ve Türk edebiyatında önemli bir yere sahip iki şairin eserlerinde yer alan semboller çerçevesinde esaret kavramına bakış açılarını karşılaştırmaktır. **Araştırma konusu** XIX. yüzyıl Rus şairlerinden A. S. Puşkin'in «Tutsak» («Uznik») ve XX. yüzyıl Türk şairlerinden Sabahattin Ali'nin «Hapishane Şarkısı V» şiirlerinde esaret kavramına yaklaşımlarıdır. Çalışmamızda semantik, dil bilimsel, karşılaştırmalı analiz, tarihsel ve tanımlayıcı yöntemler kullanılmıştır. **Çalışmanın sonucu**, A. S. Puşkin'in ve Sabahattin Ali'nin, görüşleri, eserleri ve yaşantıları çağdaş döneme ait olmamasına rağmen aynı problemlerle yüzleştiği ve sanatı topluma indirgediğidir. **Bulgular:** 1. İki şair de yazım dilinde sadeliği tercih etmiştir. 2. İki şair de fikirleri yüzünden dönemin hükümetiyle iyi ilişkiler kuramamış ve söylemleri yüzünden sürgüne gönderilmiştir. 3. Esaretin yalnızca dört duvarla çevrili parmaklıklar ardında yaşamak olmadığını görmüşlerdir. 4. Esaret yalnızca hapishanede bulunmak değildir, günümüzde psikolojik açıdan incelenmesi gereken bir konu

olup, günümüz insanının teknoloji, sosyal medya, maddi ve manevi bağımlılıklarından yola çıkılmalıdır. 5. Günümüzde özgürlükler ararken kendi esaretine mahkûm olan halklar, yalnızca tüketirken kendini tüketen insanlık ve en önemlisi de kendini maddesel nesnelere tutsağı eden insanlığın tek çaresi olarak üreten insanların dünyasında yazılmış eserlerin yol gösterici olarak seçilmesi önerilmiştir. **Araştırmanın pratik uygulanmasını**, Rusçayı yabancı bir dil olarak okuyanlar ve Rus edebiyatını karşılaştırmalı edebiyatla birleştiren herkes kullanabilir.

**Anahtar kelimeler:** A. S. Puşkin, Sabahattin Ali, Tutsak (Uznik) Şiiri, Hapishane Şarkısı V, Esaret kavramı, Özgürlük kavramı, Rus ve Türk edebiyatı, Toplumdilbilim.

**Giriş.** Esaret, kaderci anlayış göz ardı edildiğinde toplumsal kabullere zıtlık gösteren söylem, fikir veya eylemlerin sonucu olarak ortaya çıkar. Türk Dil Kurumu (TDK) Büyük Türkçe Sözlük 'ünde esaret kelimesini «**tutsaklık, kölelik, esirlik**» olarak tanımlar [17]. Şairler yazdıkları şiirlerde kelimeleri zaman zaman gerçek anlamlarının üzerinde tutarak okuyucuya farklı duygular hissettirmeyi kurgularlar. Örneğin Sabahattin Ali gözyaşını «*Öyle Günler Gördüm Ki*» [13, s. 61–62] şiirinde dertlerini irmağa atılan bir nesneyi suyun alıp götürmesi ve yılların verdiği kederi gözyaşlarıyla içinden attığını eserde yer alan şu dizelerle anlatır; «*Yaşlar ki bir ırmaktır, dertleri sürür gider, Gözyaşları içinde seneler yürür gider*» [13, s. 40]. Hayal dünyasına bağlı olarak önümüzde duran iki mısradan çok farklı anlamlar çıkarılabilir. İnsanın esir olması da elbette yalnızca zamana ve mekâna bağlı koşullarda gerçekleşmeyebilir. Şöyle ki günümüz insanların yaşantısına baktığımız zaman, vitrinlerde asılı duran eşyaların, maddi kazancın, bazen de karamsar bir aşkın kölesi olan insanları görmek mümkündür. Kişiden kişiye değişen bu yargıları insanlığı aşında kendi eliyle sırtına bir semer edinmiştir. İnsanlık aşında doğanın özünde hiç var olmayan bir popüler kültür üretmiş ve kendini onun tutsağı etmiştir. Bu bakış açısına göre ele aldığımız kavram iki büyük şairin yaşantılarında belli bir dönüm noktası olmuş ve bu da şiirlerine yansımıştır. Çalışmamızda XIX. yüzyıl Rus şairlerinden A. S. Puşkin'in «*Tutsak*» (Узник) ve XX. yüzyıl Türk şairlerinden Sabahattin Ali'nin «*Hapishane Şarkısı V*» şiirlerinin esaret kavramına bakış açılarını incelemek temel amacımızdır. Farklı çağlarda ve mekânlarda yaşamış olsalar dahi bu iki büyük şairin eserlerinin ortaya çıkış noktası, kendi dönemlerine ait yaşadıkları problemlerin benzerlikleri konumuzu belirlemede yardımcı olmuştur.

XIX. yüzyıl klasik Rus edebiyatı ve toplum ruhunu yazım dilinde sadeliği kullanarak sentezleyen ve böylelikle bu dönemde realizm akımını başarılı bir şekilde ortaya çıkaran yahut bir başka deyişle öncüsü olarak edebiyat tarihine adını yazdıran yazar ve şair A. S. Puşkin'in şiir sanatı, ne klasik Batı edebiyatı gibi kuralcı ne de romantizm akımının başını çektiği fantastik olaylarla, betimlemelerle örülü veya hayalperest mutlu sonlarla biten bir yazım tarzı eğiliminde değildir. Aksine onun şiir sanatı olayları olduğu gibi, gerçeğin içinden gelerek yalın bir dille anlatmayı benimser. G. Mahmudova bir makalesinde şairin bu yönüne etkisi olan dadısı Arina'ya şöyle değinir: «*Dadısının ona anlattığı masalların ve söylediği Rus türkülerinin yaşamında çok etkili olduğu söylenmektedir. Döneminin tanınmış şair ve yazarları, Puşkin'in evine gelip gideler arasında. Ancak hiçbiri onu kendisine durmadan tuhaf masallar anlatıp eski Rus türkülerini söyleyen dadısı kadar etkilemez. Yaşlı dadısı Arina'nın anlattıkları, Puşkin'in çocukluk ruhunda silinmez izler bırakır*» [10, s. 60]. Sanatçı şiir sanatının ilk yıllarında romantizm akımına yundelik sözcükleri kullanır. Bu sayede dönemin en ünlü şairi olan Gavril Derjavin'in dahi dikkatini kendi şiirlerine yöneltmeyi başarır. Okul yıllarından sonra gittiği St. Petersburg şehrinde yazdığı birçok şiirle edebiyat dünyasında ses getiren bu tarzı, yavaş yavaş halk arasında da yayılmaya başlar. Şairin bu dönemde yazmış olduğu özgürlükçü ve yönetimdeki problemlerin ipuçlarını verdiği eserleri yasaklanır yahut sansüre uğrar. Çar İ. Aleksandr tarafından görevlendirilerek gittiği Kafkasya'da ünlü «*Kafkas Esiri*» ve «*Bahçesaray*» manzumelerini yazar. Kafkasya görevi dönüşünde askeri yönetime karşı tavırlarından dolayı dört yıl boyunca başkente girmesi yasaklanır ve memleketi Mihaylovskoye köyünde esarete mahkûm edilir. 1817 Mayıs ayında ise Puşkin ülkeyi «rezalet» diye bağırarak şiirlerle «felakete sürüklediği» gerekçesiyle Rusya'nın güneyine sürgün edilir. Şair Rayevski ailesiyle tanıştığı Yekaterinaslav'a gider ardından onlarla birlikte Kafkaslara, oradan da Kırım'a geçer, eylül ayında ise yaşadığı yer olan General İnzova'nın Kişinyov'deki evinde uzun yolculuğu son bulur. 1822 yılına gelindiğinde ise, büyük şair «Tutsak» eserini yazar. Bu zaman diliminde verdiği eserler incelendiğinde lise yıllarından sonra yazdığı şiirler gibi romantizmin etkileri görülmektedir ve genellikle lirik tarzda yazılmıştır. «Tutsak» şiiri Devlet Sanatsal Edebiyat Yayınevi (GIHL) tarafından 1959 yılında «*On Ciltte A. S. Puşkin Eserlerinin Derlemesi (A. S. Puşkin Sobraniye soçineniy: v 10 tomah)*» [14, s. 205] adlı eserde yayınlanmıştır. D. D. Blagov. S. M. Bondi, V. V. Vinogradov ve U. G. Oksman gibi ünlü edebiyatçılar da bu çalışma içerisinde yer almışlardır. Bu geniş çaplı çalışmanın içerisinde tıpkı diğer değerli Puşkin şiirleri gibi incelemeye aldığımız eser de birinci cildin 205. sayfasında kendisine yer edinmiştir.

«*Paris'te 1878 Haziran'ında Victor Hugo'nun başkanlığını üstlendiği Uluslararası Edebiyat Kurultayı'nda başkan yardımcısı olarak yer alan Rus yazarı Ivan Turgenyev Fransızca yaptığı konuşmasında... Bugün bir Rus edebiyatı var artık ve bu edebiyat Avrupa'da var oluş hakkını kazanmıştır. Karşınızda, övünç de duyarak, artık yabancıları olmadığımız adları sayabiliriz; bunlar şair Puşkin, Lermontov ve Krilov'un; nesir yazarı Karamzin ve Gogol'ün adlarıdır ve uluslararası edebiyat kurultayına çağırılmak lütfunda bulunduğunuz birçok Rus yazar vardır...*» [3, s. 2]. İ. Turgenyev'in bu konuşmasından da anlaşılacağı üzere A. S. Puşkin ölümünün üzerinden uzun bir süre geçmemesine

rağmen Avrupa’da da şiirleriyle tanınan bir şair olmuştur. A. S. Puşkin, 1972 yılında Sovyet Yazarlar Birliği’nin davetlisi olarak Moskova’ya giden ve orada Rus edebiyatı üzerine çalışmalar yapan **A. Behramoğlu**’nun yine aynı tarihte Türkiye’de yayınladığı «*Aleksandr Puşkin, Bütün Hikâyeler ve Romanlar*» [6] adlı kitabı ve «*Aleksandr Puşkin-Seviyordum Sizi*» [15] adı altında yayınladığı şiir derlemesi ile Türk edebiyatında tanınır hale gelmiştir. Halen şiirlerini hayranlıkla okuduğumuz şair üzerine çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar kapsamında her geçen gün edebiyatımıza Rus edebi ürünleri kazandırılmaktadır.

Puşkin’in yazım dilindeki sadeliği her edebiyatta büyük ilgi görmüş ve eserleri birçok dile çevrilmiştir. Onun izlediği yalın dille okuyucuya eserlerini aktarma yolu şüphesiz edebiyatımızda da çeşitli dönemlerde öz Türkçeye dönüş projeleriyle hayat bulmuştur. XIX. yüzyıl sonlarında XX. yüzyıl başlarında edebiyatımızda önceleri «*Dilde Sadeleşme*» adıyla anılan fakat daha sonra **M. Emin Yurdakul**’un «*Türkçe Şiirler*» [20] eseriyle temelinin attığı «Türkçeleşme» adını alan hareket **Ziya Gökalp**, **Ömer Seyfettin**, **A. Canip Yöntem** gibi büyük yazarların da temsilcisi olduğu bir akım haline dönüşmüştür. Nitekim Cumhuriyet dönemi yazarlarından Sabahattin Ali de bu akımdan etkilenir ve 15 Mart 1936 yılında yayımlanan Varlık Dergisi’nin 65. sayısına verdiği röportajda sanat ve toplum ilişkisi üzerine şöyle bir yorum getirir; «...*Sanatın bir tek ve sarıh maksadı vardır: İnsanları yükseltmek, insanlarda yükselme arzusunu uyandırmaktır... Sanatkâr mümkün olduğu kadar bireycilikten uzaklaşarak, muhite dönmesi ve onunla karşılıklı olarak etkileşim içinde olması gerekir...*» [11, s. 264]. Edebiyatı böylesine halka indirgeme arzusunda olan yazarın, büyük usta **Ziya Gökalp**’in kurmuş olduğu «*halka yönelme*», «*toplumculuk*» gibi esaslardan etkilendiği açıkça ortadadır. Bu bağlamda Sabahattin Ali ve onun üslubuyla ilgili olarak dilde sadeliği aradığı, topluma yakın bir çizgide durup, halkın anlayabileceği eserler vermek üzerine yoğunlaştığı gibi çıkarımlar yapabiliriz. Fakat şairin şiirlerinde kullandığı toplumcu mesajları, hikâye ve romanlarına nazaran biraz daha alt seviyede tuttuğu görülür. Şiirlerinde daha çok bireyselliğe yani kendi içine yönelen yazar, aşklarını, ümitsizliklerini, temennilerini dile getirir. Sabahattin Ali Almanya’dan dönüşünde giderken eğilimli olduğu *Türkçülük* çizgisinden çıkar ve sosyalizme olan yatkınlıkta bir görüşle eserlerini yazmaya devam eder. Hatta bu «*dönüş*», Almanya’ya gitmeden önce en yakın dostu tarafından tanıtırıldığı **Nihal Atsız** ile aralarının açılmasına sebep olacak ve «*İçimizdeki Şeytan*» [2] kitabının yayınlanmasından sonra da aralarındaki bağın tamamen kopmasına neden olacaktır. Dönemin *Turanlı* düşünürleriyle girdiği tartışmalar neticesinde okları üzerine çeken Sabahattin Ali, 1930/1931 ders yılı başında Aydın Ortaokulu’na Almanca öğretmeni olarak atanır. Burada, yıkıcı propaganda yaptığı gerekçesiyle kovuşturmaya uğramışsa da ilk hapis cezasını bir yıl sonra Konya’da alır. Buna neden olan olay, bir eğlence sırasında okuduğu taşlamada Atatürk’e hakaret ettiği gerekçesiyle ihbar edilmesidir. Bu olaydan dolayı bir yıl cezaya mahkûm edilir. 10 Mayıs 1933 yılında Sinop Cezaevi’ne nakledilir ve burada esaret kavramı ile ilgili şiirleri ve hikâyeleri ortaya çıkarmaya başlar. Çalışmamıza bizi yönelten eser, «*Hapishane Şarkısı V*» [1, s. 265] de yine bu cezaevinde ortaya çıkmıştır. Hapishane yıllarından sonraki evrede şiirden gitgide kopan Sabahattin Ali kendini öykülere, hikâyelere ve romanlara adanmıştır. **Hüseyin Özalp**, «*Derin Devletin Faili Malum Cinayeti*» [12, s. 59–74] adlı eserinde bu yönelmeye sebep olabilecek **Hasan İzzetin Dinamo**’nun **Nazım Hikmet** ile arasında geçen bir konuşmaya şu kelimelerle yer veriyor; «*Ben Ankara Hapishanesi’nde Nazım Hikmet’le birlikte yatarken, Sabahattin Ali için sordum, (Nazım Hikmet) dedi ki ‘Almanya’dan bize şiirlerini gönderdi. Ama şiirleri pek hoşuma gitmedi. Fakat bir gün Orman adında bir hikâyesini getirdi. Okudum. İyiye baktım. Şiirlerinden çok üstün. Çağırdım, Sabahattin sen artık hikâyeye yaz, bırak şu şiir işçiliğini dedim...*» [12, s. 59–74] **N. Hikmet**’in, Sabahattin Ali’nin hikâyeciliğindeki güçlü yanı keşfetmesi, aralarında geçen bu konuşmadan sonra, yazarın hikâyeleriyle biz okurları buluşturan en büyük etmen olmuştur. Ölümünden kısa bir süre önce, yine Rusya’nın başkenti Moskova’da yaşayan **N. Hikmet**’in eserlerini özgürce yazıyor olabilmesi, sansüre uğrayan, baskılar gören Sabahattin Ali’yi de yurttan kaçma fikrine sürükler. Fakat Sabahattin Ali, N. Hikmet kadar şanslı değildir ve bu kaçma girişimi feci bir şekilde sonlanarak, büyük ustanın canına mâl olur.

**Bulgu.** Böylece şairlerin yaşantılarına genel olarak bakıldığında, her ikisinin de yazım dilinde sadeliği kullandığı görülmektedir. Puşkin’in yaşadığı yüzyıldan bu yana yaklaşık iki yüzyıl geçmesine rağmen hala şiirlerini, öykülerini, romanlarını anlıyor olabilmemiz, eserlerini yazarken kelimeleri dikkatle seçmesinin bir sonucudur. Aynı fikirden hareketle Cumhuriyet’in ilk yıllarında dilde sadeleşmeyi temel alan Sabahattin Ali de günümüzün en meşhur yazarları arasında yer alır. Son yıllarda hak ettiği değeri bulan yazar, yaşadığı yüzyılın sorunlarını yalınlıkla eserlerine yansıtabilmiştir. Özgürlüklerinden farklı konular ve zamanlarda yoksun bırakılmış olsalar da aynı duyguları yaşamış ve sıkıntılarını kalemlerine başarılı bir şekilde aktarmışlardır. Aradan bir yüzyıl geçse de iki şair açısından da bakıldığında özgürlüğün değerinde bir azalma görülmez.

**Yöntem.** Çalışmamızda yararlandığımız kaynaklara göre kullanılan yöntemlere değinecek olursak başta Rus edebiyatı üzerine yoğun çalışmalar yapmış Ataol Behramoğlu’nun A. S. Puşkin üzerine yayınladığı doktora tezinde gerçekçilik akımının şairin eserlerinde kullanılış tarzı, yine bir diğer araştırmacı Zuhra Fettaoğlu’nun Puşkin’in eserlerinde romantizm üzerine yaptığı çıkarımlar yer alır. Diğer kaynaklara göz atacak olursak, Sabahattin Ali’nin eserlerine toplumsal-siyasal eleştiri getirmiş Svitlana M. Erkoç’un yayımlanmış yüksek lisans tezinde yazarın topluma ve sanata bakış açıları üzerinden de-

gerlendirme yapıldığı görülmektedir. Bekir Yıldırım'ın Edip Cansever'in şiirlerinde yer alan mekânların şiirsel açıdan okuyucuya aktardığı duyguları incelediği çalışmasından hareketle incelenen her iki eserden de şiir-mekân ilişkisi üzerine çıkarımlar yapılmıştır. Çalışmada özgürlük-esaret tezadının ortaya çıkarılmasında Bozok Üniversitesi Öğretim Görevlisi Melek Coşkun'un «Popüler Kültür ve Tüketim Toplumu» başlığıyla yayınladığı makalesindeki görüşleri esas alınmıştır.

**Tartışma.** Özgürlük, TDK'nın Büyük Türkçe Sözlük 'ünde yer aldığı şekliyle «*Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet*» [17] olarak tanımlanır. Günümüzde Sabahattin Ali'nin bir romanında yer alan «*İnsan dünyaya sadece yemek, içmek, koynuna birini alıp yatmak için gelmiş olamazdı. Daha büyük ve insanca bir sebep lazımdı.*» [2] söyleminin yerine, teknolojik bağımlılıklardan tutun da maddi kazanca göre insan sınıflandırmaya kadar uzanan geniş yelpazeli bir esaret ağı, insanoglunlu içerisine hapsedmiştir. Kısacası yazarın görüşüne çok uzak «özgür» bir dünyada yaşam sürmekteyiz. Özgürce yaşadığımızı sandığımız evrende, aslında her birimiz bir şeylerin veya bir kimsenin tutsağı olmuş haldeyiz. Bu düşünceden hareketle esaret kavramına değinecek olursak, aslında iki şairin de buldukları durumdan öte evrensel bir yaraya parmak bastığımızı görmek mümkündür. Birbirinden kültürel ve inançsal olarak farklı coğrafyalarda doğup büyümüş olmalarına rağmen onları özgürlük ve esaretin ağına hapsolmama güdüsüne yönlendiren duyguyu aynı ağaçta farklı baharlarda açan iki çiçeğin yaz sıcaklığına karşı verdikleri bir savaş olarak niteleyebiliriz.

### TUTSAK

«Zindandayım, nemli bir karanlıkta,  
Beslediğim genç kartal, avluda,  
Altında parmaklıkların çırpıyor kanatlarını  
Gagalarken kanlı bir yiyecek parçasını,  
Gagalıyor ve fırlatıyor, gözleri pencerede  
Sanki aynı arzuyu taşıyor benimle,  
Bakışı ve çığlığıyla diyor ki tutsaklık yoldaşım:  
«Vakti geldi artık, uçalım dostum, uçalım!»  
Bizler özgür kuşlarız, hadi davran!  
O beyaz dağa doğru, daha öteye bulutlardan,  
Denizin gökyüzüyle buluştuğu maviliklere,  
Sadece rüzgârın ve benim gidebildiğimiz o yerlere...»

[15]

### HAPİSHANE ŞARKISI V

«Başın öne eğilmesin  
Aldırma gönül, aldırma  
Ağladığın duyulmasın,  
Aldırma gönül, aldırma  
Dışarda deli dalgalar  
Gelip duvarları yalar;  
Seni bu sesler oyalar,  
Aldırma gönül, aldırma  
Görmesen bile denizi,  
Yukarıya çevir gözü:  
Deniz gibidir gökyüzü;  
Aldırma gönül, aldırma  
Dertlerin kalkınca saha  
Bir küfür yolla Allah'a  
Göreceğünler var daha  
Aldırma gönül, aldırma»  
Kurşun ata ata biter  
Yollar gide gide biter  
Ceza yata yata biter  
Aldırma gönül, aldırma»

[1]

A. S. Puşkin'in «Tutsak» şiirine genel olarak bakıldığında, şairin iki temel kahraman seçtiğini görürüz. Bunlardan ilki «ben», diğeri ise «kartal» karakteridir. XIV. yüzyıldan itibaren Rusya'da devlet armasında kullanılan çift başlı kartal doğu ve batı üzerindeki hâkimiyeti yani çarlığın gücünü simgelemekteydi. L. Doğan Türk kültüründe hayvan türlerinin yazınsal eserlerde ve halk dilinde neyi ifade ettiğini gösteren çalışmasında kartala şöyle bir yaklaşım getirmiştir: «Kartal, Türk kültüründe gücün simgesi olarak bilinmektedir» [5, s. 625–626]. İki kültürde de kartal, devlet arması, şiirlerde bir motif, kutsal bir sembol hatta bazı dönemlerde kullanılan para birimlerinin üzerinde görülen damgadır. A. S. Puşkin'in kartal betimlemesi ise güçlü, hırçın ve gözü özgürce göklerde kanat çırpmakta olan bir yol arkadaşı olarak kabul edilebilir. **A. Behramoğlu**'nun çevirisinde ilk dördünlüğün ilk dizesinde şair bulunduğu mekânı tasvir eder ve ikinci dizede kartalın ön plana çıkartır ki burada «Beslediğim kartal» gibi bir tasvir yolu seçmesi şairin iç dünyasında yaşadığı, özgürce göklerde kanat çırpma isteğinin estektiksel olarak yansımasıdır. Diğer dizelerde artık tamamen kartala yoğunlaşan şair, onun şu anda esaret altında olduğunu fakat bu esaretin son bulması için çırpındığını «Altında parmaklıkların çırpıyor kanatlarını» dizesiyle başarılı bir şekilde bizlere aktarır. Sabahattin Ali'nin «Hapishane Şarkısı V» şiirinin ilk dördünlüğünde ise A. S. Puşkin'e kıyasla bulunduğu durumu kabullenen bir giriş görebiliriz. «Başın öne eğilmesin, Aldırma gönül, aldırma» dizesinde naif bir sitem söz konusudur. Şöyle ki, şair başına gelen bu durumun haksız yere olduğunu bilir, ama gönlüne bu durumun geçici olduğunu, gerçeklerin gün yüzüne

çıkacağını, anlatma eğilimindedir. Diğer mısralara baktığımızdaysa haksız yere mağdur olmuş kişilerin davranması gerektiği gibi üzüntüsünü, kederini bundan nemalanacak insanlara karşı belli etmemeyi tercih ettiğini ve yine gönlüne bunu tembihlediğini «Ağladığın duyulmasın, Aldırma gönül, aldırma» dizelerinde apaçık görmek mümkündür. İki şair de bir sonraki dizeye geçmeden önce gönüllerinde filizlenen özgürlük tohumlarının ipuçlarını verir.

**Bulgu.** Böylece iki şiirin de giriş kısımlarına baktığımız zaman A. S. Puşkin daha sert bir giriş yaparak hislerini «kartal» üzerinden betimleme yaparken, esaretinin bir gün biteceğinin ve özgürlüğüne kavuşacağını altını çizer. Sabahattin Ali ise biraz daha yumuşak bir giriş yaparak, gönlüne öğütler vererek, bu durumun geçici olduğunu, zayıf yanlarını kimseye göstermemesi gerektiğini ortaya koymuştur. İki şair de özgürlüklerinin peşindedir fakat biri esarete hiddetle karşı çıkarken, diğeri daha yumuşak bir sitemde bulunup üzüntüsünü herkesten saklamayı tercih eder.

İlk dörtlükte kartal karakterinin özgürlük arzusunu hiddetle ortaya koyan A. S. Puşkin ikinci dörtlüğe başlarken, hayali kahramanının özgürlüğüne kavuşmak istediğini «Gagalıyor ve fırlatıyor, gözleri pencerede» dizesiyle okuyucuya aktarır. Kartalın gözlerini pencereye dikmesi tartışmasız özgürlüğüne kavuşma inancındandır. «Vakti geldi artık, uçalım dostum, uçalım!» mısrasında esarete, parmaklıklar ardında yaşamaya artık sabrının kalmadığını, bir an önce bu durumdan kurtulmak istediğini gözler önüne serer. «Kartal» karakterinin hırçın tavırlarını ve artık bu esaretin son bulmasını istediğini bu mısralardan yola çıkarak söyleyebiliriz. Şairin «kartal» ile hem fikir olduğunu kendisinin de aynı isteği paylaştığını «Sanki aynı arzuyu taşıyor benimle» mısrasından hareketle görmek mümkündür. Dörtlüğün sonuna gelindiğindeyse artık şairin bu tutsaklıktan kurtulmak ve özgürlüğüne bir an önce kavuşma isteğini «kartal» karakteri üzerinden vurguladığını açıkça görmekteyiz. İlk kitada olduğu gibi şair yine sert bir giriş yapmış ve hislerini «kartal» aracılığı ile dışa vurarak yazıya dökmüştür. Öte yandan «Hapishane Şarkısı V» şiirine baktığımızda ise şairin artık naif çizgisinden biraz olsun çıktığını ve dalgalara «deli» yakıştırmasını yaptığını görmekteyiz. Duvarları yalamaktan kasıt ise dalgaların hapishane duvarlarına çarpması olayıdır. Burada dikkat edilmesi gereken husus şairin deli betimlemesini neden seçtiği konusudur. Eser sahibi «deli dalgalara» demek yerine duvarlara vuran dalgalara da yazabilirdi ancak deli bir insanın duvarları yalayabileceğini göz önüne alırsak, asıl anlatılmak istenilen dalgaların hoyratça tavırlardır. Şiire konu olan Sabahattin Ali'nin bu esaret dönemi Sinop cezaevinde geçer. Sinop cezaevi ise yapı itibarıyla denize bakan kısmı firarları engellemek amacıyla surlarla çevrilidir. Cezaevinin üçüncü kısım üçüncü katındaki hücrelerden birinde yatan şair aslında denizi görememekte ve yalnızca gökyüzünü görebilmekteydi. Murat Kaplan'ın «Hiç» adlı kişisel gelişim kitabında yer verdiği Alman yazar Goethe'nin bir özdeyişine göre «*İnsan kalbinde ne taşırsa dünyayı da öyle görür. İnsan yüreğinde ne taşıyorsa karşısındakine onu verir. İnsan aklında ne taşıyorsa hayatına onu katar*» [8. s. 83] bu bağlamda görmek yansımadır denilebilir, kısacası görülen şey görenden bağımsız değildir. Daha net bir ifadeyle gözlerimiz ile gördüğümüz nesnelere arasında bir ilişki vardır. Bu ilişki görme eyleminin nesnel olarak etrafa bakılmaktan öte öznel yanını ortaya koyar. Bakış açılarına göre olayları ve insanları kılıktan kılığa sokarız. Şair de öznel bir biçimde kalbinde yaşadığı sıkıntıyı, baktığı gökyüzüne adanmış ve dışardaki deli dalgaların duvarları yaladığını, gördüğü gökyüzüne hayal ederek bu satırları oluşturmuştur. Diğer dörtlükte ise başındaki sıkıntıların artık kaldırılmayacak hale geldiğinde yaratıcısına yüksek sesle sıkıntılarını yollamasını, çalınabilecek en son kapıyı çalması gerektiğini gönlüne öğütler. Şiirin aslında yer alan «küfür» kelimesi ise halk arasında genellikle «sitem» olarak bilinmektedir. Türk toplum yapısı göz önüne alındığında, İslam inancıyla örtüşmeyen «Allah'a küfür yollamak» yerine «sitem» kelimesini kullanarak üslupta yumuşatma yapmak pek tabiidir. Mısralarda yer alan motifler ve söylemler üzerinden vardığımız savları göz önüne alırsak Sabahattin Ali'nin üslubunda farklılaşma olduğunu ve giderek Puşkin'e yaklaşan hiddetli özgürlük isteği ve esarete karşı bir duruş sergilediğini söylemek mümkündür.

İlk iki kitada özgürlük isteğini açıkça ortaya koyan A. S. Puşkin son dörtlüğe geldiğinde yoldaşı «kartal» karakterine cesaret vererek söze başlar ve devamında kendini özgür hissettiği bir «beyaz dağ» betimlemesiyle karşımıza çıkar. Masumiyeti temsil eden beyaz renk, şairin içinde bulunduğu tutsaklığın kendi bakış açısına göre haksız yere olduğunu aktarımıdır. Karanlık bir zindanda yer alan bir tutsağın varmak isteyeceği tek nokta elbette şairin «o beyaz dağ» betimlemesidir. Bir sonraki satırda yer alan «deniz», «gökyüzü» ve «mavilik» genelde özgürlüğü anlatan estetiksel imgelerdir. «Deniz» ve «gökyüzü» imgelerinde, toprak imgesinde olduğu gibi sahiplenme söz konusu olmadığı için edebiyatçılar sosyal eşitsizlik konularına değinirken bu betimlemeleri kullanmaya eğilim göstermişlerdir. Elbette gökyüzü yalnızca sosyal eşitsizliğe değinen yazarlar tarafından kullanılmamıştır. Örneğin gökyüzü Yunan mitolojisinde tanrılara ev sahipliği yaparken, kadim Türk tarihinde ise gökyüzü Türkler için çok kutsaldır. Onlara göre insanoğlunu yaratabilecek kudrete sahip bir tanrı yeryüzüne sığmamalıdır, diğer bir deyişle onları yeryüzüne getiren tanrının otağı ancak ve ancak göklerde bir yerde olmalıdır. Tüm bu koşullar göz önüne alındığında tanrılara/yaratıcılara Gök tanrı/Kök tengri adını vermeleri kaçınılmaz olmuştur. Asırlardır insanoğlu yeryüzünü kitalara, sınırlara, parsellere kadar ayırırken, gökyüzüne ayrı bir önem verir. Bütün beşeriyet aynı gökyüzüne bakmaktadır, lakin aralarındaki fark yalnızca onun maviliğini ne ölçüde görebildiği kadardır. Son mısradaki kullanılan «Rüzgâr» imgesi şairin içerisinde yaşadığı hislerin dışı vurumu olan «kartal» karakterini masumiyetine kavuşturmada kullanacağı ve onu hızla özgürlüğüyle buluşturan bir araç olarak seçilmiştir. Deyim yerindeyse şair gökyüzünde hırçın bir kartal gibi

kanatlarını açacak ve rüzgâr da O'nu varmak istediği özgürlük dağına kuş gibi uçuracaktır. A. S. Puşkin'in eserinde olduğu gibi Sabahattin Ali'de «deniz» ve «gökyüzü» betimlemelerini kullanmıştır. Denizi göremeyen şair özgürlüğüne olan hasretini tıpkı deniz gibi sonsuz ve sahipsiz olan gökyüzüne atfeder. «Hapishane Şarkısı V» şiirinde gökyüzü şaire motivasyon veren bir kaynak ya da bir sığınaktır. Her dörtlükte olduğu gibi burada da şair mısralarını sonlandırırken yumuşak başlı çizgisini bozmaktan kaçınmış ve sıkıntılarında kurtulacağı inancını göstererek gönlüne aldirmaması gerektiğini, problemleri aşacaklarını salık vermiştir.

**Sonuç.** Ortaya koyduğumuz görüşler ve dayanak noktalarımızdan özetle A. S. Puşkin ve Sabahattin Ali görüşleri, eserleri ve yaşantılarıyla çağdaş olmamalarına rağmen aynı problemlerle yüzleşmiş, sanatı topluma indirgemiş olarak karşımızda durmaktadırlar. İki şair de yazım dilinde sadeliği tercih eder. Şair yanları bir köşeye bırakılıp kişisel yaşantılarına genel olarak bakıldığında fikirleri yüzünden dönem yönetimleriyle iyi ilişkiler içinde olmayan ve söylemleri sebebiyle sürgüne uğramış iki insan görülmektedir. Birisi özgürlüğünü mahpushanede kaybetmişken, diğeri öz yurdunda paryadır fakat hissettikleri, çektikleri acılar ortaktır. Günümüzden farklı dönemlerde yazılan eserler olmalarına rağmen bugün aynı sorunlara parmak bastıkları açıkça görülmektedir. Esaretin yalnızca dört duvarla çevrili parmaklıklar ardında yaşamak olmadığını Puşkin'den öğrenmekteyiz. Esir olsan dahi içinde yaşadığın sıkıntıları başkalarına göstermemeyi ise Sabahattin Ali'den öğrenmek mümkündür. Şu bir gerçektir ki esaret yalnızca mahpushanede gün saymak değildir, günümüzde psikolojik açıdan incelenmesi gereken teknolojik, sosyal, maddi ve manevi bağımlılıklar çağımızın insanına vurulmuş prangalardır. İki büyük şairin esarete karşı duruşları, tutumları bütün insanlık tarafından dikkate alınmalıdır. Toplum mutluluğu bulacağını sandığı sahte bir dünya da var olmak yerine gerçeklerle yüzleşmeli ve özgürlüğünü başkalarının vermesini beklemek yerine harekete geçmelidir. Daha önce yalnızca çevirisi yapılmış Puşkin'in bu ölümsüz eserini incelemek edebiyatımıza kattığımız bir değerdir. Görüşlerimiz doğrultusunda Sabahattin Ali'nin «Hapishane Şarkısı V» eseri edebiyatımızda ilk defa Puşkin'e ait bir eserle karşılaştırılmıştır. İki eser üzerinden yapılan inceleme sonucunda birbirlerine çok uzak görünen bu iki kültür insanının aslında ne kadar da ortak özelliği olduğu çıkarımı yapılabilir. Her iki halkın da özgürlüğe verdikleri değer eşit düzeyde olduğunu iki büyük şair, şiirleri yoluyla bizlere aktarmıştır. Günümüzde özgürlükler ararken kendi esaretine mahkûm olan halklar, yalnızca tüketirken kendini tüketen insanlık ve en önemlisi de kendini maddesel nesnelere tutsağı eden insanoğlunun tek çaresi üreten insanların dünyasında yazılmış eserleri kendisine yol gösterici olarak edinmekten geçer.

#### Kaynakça / References

1. Ali, S. (1933), «Hapishane Şarkısı V», *Varlık Dergisi*, Ankara, Mayıs, s. 265.
2. Ali, S. (2019), *İçimizdeki Şeytan*, 60 bs. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 267 s.
3. Behramoğlu, A. (2000), *Rus Edebiyatında PUŞKİN Gerçekliği* : Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Batı Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, 2000, 231 s.
4. Coşkun, M. (2012), «Popüler Kültür ve Tüketim Toplumu», *Yaşam Bilimleri Dergisi*, Batman Üniversitesi, Yenişehir, Cilt 1, Sayı 1, ss. 837–850.
5. Doğan, L. (2002), «Türk Kültüründe Hayvanlar ve Hayvan İsimleri», *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Güz/2, Sayı 12/2, ss. 625–626.
6. Erkoç, M. S. (2012), *Marek Htosko ve Sabahattin Ali'nin Öykülerinde Toplumsal-Siyasal Eleştiri* : Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 87 s.
7. Fetahoviç, Z. (1998), *A. S. Puşkin'in Eserlerinde Romantizm* : Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 80 s.
8. Kaplan, M. (2013), «Johann Wolfgang von Goethe Özdeyiş», *Hiç*, Sembol Grup Baskı Yayın, İstanbul, Aralık, 1 bs., ss. 80–87.
9. Korkmaz, R. (1991), *Sabahattin Ali İnsan ve Eser* : Yayınlanmış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ, 147 s.
10. Mahmudova, G. (2009), «Ünlü Rus Şairi A. S. PUŞKİN'in Şiirlerindeki İstanbul», *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, TDK Yayınları, Ankara, Güz 2009, Sayı 28, ss. 59–67.
11. Muzaffer, R. (1936), «Şabahattin Ali ile bir konuşma», *Varlık*, Sayı 65, 15 Mart, s. 264.
12. Özalp, H. H. (2012), «İzzetin Dinamo Sabahattin Ali'yi anlatıyor», *Kemal Bayram, Sabahattin Ali Olayı: «Derin Devletin Faili» Malum Cinayeti*, 2 bs., Tanyeri Kitap, Ankara, ss. 59–74.
13. Özkırmı, A. (2017), *Sabahattin Ali Bütün Şiirleri*, Kasım, İstanbul, 144 s.
14. Puşkin, A. S. (1959–1962), *On Cilte Eserlerinin Derlemesi [Sobraniye Soçineniy : v 10 tomah]*, GİHL, Moskova.
15. Puşkin, A. S. (2006), *Seviyordum Sizi*, transl. from Russian by A. Behramoğlu, 6 bs., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 126 s.
16. Puşkin, A. S. (2011), *Bütün öyküler, bütün romanlar*, 4 bs., transl. from Russian by A. Behramoğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 545 s.
17. Türk dil Kurumu Sözlükleri (2020), available at : <https://sozluk.gov.tr> (accessed 18 December 2019).
18. Yener, A. G. (2015), «Şairlerin Mekânla İlişkileri Üzerine Notlar», *Karabatak : iki avlık edebiyat ve sanat dergisi*, available at : <http://www.karabatakdergisi.com/poetika/sarlern-mekanla-lskler-uzerne-notlar/> (accessed 8 December 2019).
19. Yıldırım, B. (1994), «Şiir — Mekân İlişkisi Edip Cansever». *Ege Mimarlık Dergisi*, Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından, İzmir, Sayı 14, ss. 50–51.
20. Yurdakul, M. E. (2007), *Türkçe Şiirler*, hazırlayanlar H. Kolcu, F. Kiran, Çağrı Yayınları, İstanbul, 122 s.

**КАРАЕЛЬ Севінч,**

кандидат філологічних наук, доцент гуманітарного та літературного факультету Ардаханського університету, кафедра російської мови і літератури; Кампус Єнісей, Чамлічатак Мевкі, Ардахан, 75002, Туреччина; тел.: +90 478 2117575; e-mail: seva.75@list.ru; ORCID ID: 0000-0003-4542-5806

**ОДАБАШИОГЛУ Салман,**

магістрант Інституту соціальних наук Університету Агри імені Ібрагіма Чечена; Ерзурумське шосе, 4 км, 04100, Центр, Агри, Туреччина; тел.: +90 472 2155082; e-mail: sosbil@agri.edu.tr

**КОНЦЕПТ «НЕВОЛЯ» У ВІРШАХ О. С. ПУШКІНА «В'ЯЗЕНЬ» («УЗНИК») І САБАХАТТІНА АЛІ «ТЮРЕМНА ПІСНЯ V» («HAPİSHANE ŞARKISI V»)**

**Анотація.** *Мета* цієї статті — порівняти концепт «неволя» в семіотиці картин світу О. С. Пушкіна і Сабахаттіна Алі, поетів, творчість яких відіграє важливу роль у російському й турецькому гуманітарному просторі. *Об'єкт* вивчення — тексти їх віршів, відповідно, «В'язень» («Узник») і «Тюремна пісня V» («Hapishane Şarkısı V»), *предмет* дослідження — способи вираження авторського розуміння антонімічних концептів «неволя» / «свобода» в російській та турецькій мовах. Застосовано *методи* семантичного, граматичного, порівняльного аналізу, історико-описовий і описовий методи лінгвістичного дослідження. *Результатом* проведеної роботи є з'ясування того, що О. С. Пушкін і С. Алі стикаються з однаковими проблемами і приходять до думки про суспільну значимість мистецтва, хоча жили і творили в різні історичні періоди і в різних соціальних умовах. **Висновки:** обидва поета віддають перевагу простоті авторського стилю письма; у обох поетів не могли скластися хороші відносини з урядами через різницю в поглядах на соціальний устрій своїх держав; обидва поети піддавалися гонінням з боку вищої суспільної ланки; і О. С. Пушкін, і С. Алі показали, що невольник, в'язень — не лише той, хто живе за ґратами, а неволя — це не тільки тюремне ув'язнення. Людина здатна опинитися в полоні власних страхів, бажань, потреб, духовної залежності. Порушена в досліджених віршах проблема актуальна сьогодні, оскільки дає змогу ставити питання технологічної, соціальної, матеріальної, духовної залежності більшості сучасних людей із споживчою психологією. **Практичне застосування** дослідження можливо в процесі вивчення російської та турецької мов, літератур і культур, у тому числі в компаративній психолінгвістиці та компаративному літературознавстві.

**Ключові слова:** вірш «В'язень» («Узник») О. С. Пушкіна, вірш «Тюремна пісня V» Сабахаттіна Алі, концепт «неволя», концепт «свобода», російська і турецька література, соціолінгвістика.

**КАРАЕЛЬ Севінч,**

кандидат филологических наук, доцент гуманитарного и литературного факультета Ардаханского университета, кафедра русского языка и литературы; Кампус Енисей, Чамличатак Мевки, Ардахан, 75002, Турция; тел.: +90 478 2117575; e-mail: seva.75@list.ru; ORCID ID: 0000-0003-4542-5806

**ОДАБАШИОГЛУ Салман,**

магістрант Інституту соціальних наук Університету Агри імені Ібрагіма Чечена; Ерзурумське шосе, 4 км, 04100, Центр, Агри, Турція; тел.: +90 472 2155082; e-mail: sosbil@agri.edu.tr

**КОНЦЕПТ «НЕВОЛЯ» В СТИХОТВОРЕННЯХ А. С. ПУШКИНА «УЗНИК» И САБАХАТТИНА АЛИ «ТЮРЕМНАЯ ПЕСНЯ V» («HAPİSHANE ŞARKISI V»)**

**Аннотация.** *Цель* данной статьи — сравнить концепт «неволя» в семиотике картин мира А. С. Пушкина и Сабахаттина Али, поэтов, занимающих важное место в русском и турецком гуманитарном пространстве. *Объект* изучения — тексты их стихотворений, соответственно, «Узник» и «Тюремная песня V», *предмет* исследования — способы выражения авторского понимания антонимичных концептов «неволя» / «свобода» в русском и турецком языках. Применены методы семантического, грамматического, сопоставительного анализа, историко-описательный и описательный методы лингвистического исследования. В *результате* проведённой работы выяснилось, что А. С. Пушкин и С. Али сталкиваются с одинаковыми проблемами и приходят к мнению об общественной значимости искусства, хотя жили и творили в разные исторические периоды и в разных социальных условиях. **Выводы:** оба поэта предпочитают простоту авторского стиля письма; у обоих поэтов не могли сложиться хорошие отношения с правительствами из-за разницы во взглядах на социальное устройство своих государств; оба поэта подвергались гонениям со стороны высшего звена общества; и А. С. Пушкин, и С. Али показали, что невольник, узник — не только тот, кто живёт за решеткой, а неволя — не только тюремное заключение. Человек способен оказаться в плену собственных страхов, желаний, потребностей, духовной зависимости. Затронутая в исследованных стихотворениях проблема актуальна сегодня, поскольку даёт возможность поднимать вопросы технологической, социальной, материальной и духовной зависимости большинства современных людей с потребительской психологией. **Практическое применение** исследования возможно в процессе изучения русского и турецкого языков, литератур и культур, в том числе в компаративной психолінгвістиці та компаративному літературознавстві.

**Ключевые слова:** стихотворение «Узник» А. С. Пушкина, стихотворение «Тюремная песня V» Сабахаттина Али, концепт «неволя», концепт «свобода», русская и турецкая литература, социолінгвістика.

**KARAYEL Sevinç,**

PhD in Philology, Associate Professor, Ardahan University, Faculty of Humanities and Letters, Department of Russian Language and Literature; Ardahan University Yenisey Campus, Çamlıçatak Mevkii, Ardahan, 75002, Turkey; tel.: 90 478 2117575; e-mail: seva.75@list.ru; ORCID ID: 0000-0003-4542-5806

**ODABAŞIOĞLU Şalman,**

MS Student, Ağrı İbrahim Çeçen University, Institute of Social Sciences; Erzurum Road, 4 km, 04100, Center, Ağrı, Turkey; tel.: 90 472 2155082; e-mail: sosbil@agri.edu.tr

**THE CONCEPT OF «CAPTIVITY» IN A. S. PUSHKIN'S POEM «PRISONER» AND SABAHATTIN ALI'S POEM «PRISON SONG 5»**

**Summary.** The *purpose* of the article is to compare the perspectives on the concept of captivity within the framework of the symbols in the works of two poets who have an important place in Russian and Turkish literature. The *research topic* of this study is the views on the concept of captivity in one of the 19th century Russian poets A. S. Pushkin's «Prisoner» (Узник) poem and one of the 20th century Turkish poets Sabahattin Ali's «Prison Song V» poem. In our study, semantic, grammatical, comparative analysis, historical and descriptive *methods* were used. The *result* of the study is that Pushkin and Sabahattin Ali face the same problems and reduce art to society, although their views, works and lives do not belong to the contemporary period. **Findings:** 1. Both poets preferred simplicity in their writing language. 2. Both poets could not establish good relations with the government of the time because of their ideas and were exiled due to their discourses. 3. They showed that captivity does not only mean living behind bars. 4. Captivity is not only being in prison, it is a subject that needs to be examined psychologically today, and today's people should be taken into consideration in terms of their technological, social, material and spiritual dependencies. 5. It is suggested that the people who are sentenced to their own captivity while being in search of their freedom, human beings who consume themselves while consuming, and most importantly, human beings who are captured by material objects today should choose the written works of productive people as a guide. **Practical application** of the research can be used by those who study Russian as a foreign language and are interested in using Russian literature in their comparative literature studies.

**Key words:** A. S. Pushkin, Sabahattin Ali, poem «Prisoner», poem «Prison Song V», the concept of «captivity», the concept of «freedom», Russian and Turkish literature, sociolinguistics.

*Статтю отримано 20.03.2020 р.*

<http://dx.doi.org/10.18524/2307-4558.2020.33.206505>

UDC 811.161.1'373.74(089.3)-055.2

**TOPBAŞOĞLU ERAY Keziban,**

Dr. Öğretim Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı; Kars, 36100, Türkiye; tel.: +90 530 971 5058; e-mail: kezibantopbasoglu@outlook.com; ORCID ID: 0000-0002-5943-1230

**DAYIOĞLU Cemile,**

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kafkas Üniversitesi, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı; Kars, 36100, Türkiye; tel.: +90 536 667 8649; e-mail: cemiledayioglu61@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-4144-6781

**RUSÇA AFORİZMALARDA 'KADIN' KAVRAMI**

**Özet.** Dil, bildirişimin birincil ögesidir. İnsandan temellenir; insanın ve onun yaşayıp sosyalleştiği toplumun tüm yönlerini yansıtır; yüzü insana dönüktür. Dilde cinsiyet rolleri ve söz konusu rollerin farklı dillerin söz varlığına etkisi evrenseldir. Bu çalışmanın *amacı* 'Kadın' temalı Rusça aforizmalar üzerinden Rus halkının dilbilimsel ve kültürel değerlerinin özüne odaklanmaktır. Çalışmanın *odağı kadın* içerikli aforizma ve vecizlerle onların eşanlamlı varyantlarıdır. Çalışmanın *konusu* aydın kesimin otoriteleri- aforizma yazarları tarafından 'Kadın' kavramının algılanma ve yorumlanma biçimidir. Dilde kavramsal, anlamsal, çağrışımsal analiz *yöntemleri*, betimleyici yöntem ve çeviri yöntemi prosedürlerinin kullanılması *sonucunda* şu *bulgular* elde edilmiştir. Genel olarak, Rus dili ustalarının, şair, yazar vb. kadına yönelik olumsuz, ironik; işlevsellik noktasında kısıtlayıcı dahası yıkıcı görüşe sahip olmaları, Rus toplumundaki ataerkil bilincin istikrarının kanıtıdır. Çoğunlukla kadının annelik sıfatı (görevi) ve dış güzelliği olumlu olarak benimsenmektedir. İşbu çalışmanın sonuçları Rus dilini yabancı dil olarak öğrenenler ve toplumsal cinsiyet üzerine araştırma yapanlar için  *faydalı* olabilir.

**Anahtar Kelimeler:** toplumsal cinsiyet, 'Kadın' kavramı, Rus dili, aforizma, vecize.

**Giriş.** Dil, insanın gereksinimlerine göre kurduğu ve geliştirdiği toplumsal bir kurumdur. Öbür büyük toplum kurumlarının oluşumunu nasıl incelemişlerse, onun oluşumunu da öyle incelemek gerekir (Durkheim'in dini, Levy -Strauss'un akrabalığı incelediği gibi). Düzenli insan toplumlarının ilk ortaya çıktığı sıralarda dilin oynadığı rolü canlandırabiliriz düşüncemizde. Antoine Meillet, dil olayının toplumsal bir